

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift

Citation: Kierkegaard, Søren: "Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 7*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Jette Knudsen; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2002 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-ae-txt-shoot-id1bd641f3-203e-40b0-9d48-ed482609afe5.pdf> (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 7

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Indledning

Du vil maaskee erindre, min kjære Læser, at der i Slutningen af de philosophiske Smuler (p. 162) fandtes en Yttring, et Noget, der kunde see ud som Løfte om en Fortsættelse. Som et Løfte betragtet var vist hiin Yttring (»dersom jeg nogensinde skriver et næste Afsnit«) saa skjødesløs som mulig, saa langt som mulig fra en Tro-Lovelse. Jeg har derfor heller ikke følt mig bunden af hiint Løfte, om det end var min Hensigt fra Begyndelsen at indfrie det, og samtidig med Løftet det Fornødne allerede var færdigt. Forsaavidt kunde Løftet gerne have været med stor Høitidelighed, in optima forma; men det vilde have været inconsequant, at udgive en Piece, der var saaledes beskaffen, at den ikke kunde og ikke ønskede at vække Sensation, og da i den at anbringe et høitideligt Løfte, der, hvis ellers Noget, er beregnet paa Sensation, og vel ogsaa ubetinget vilde have vakt en uhyre Sensation. Du veed nok, hvorledes det gaaer til. En Forfatter udgiver en meget stor Bog; neppe har den været ude otte Dage, da han tilfældigviis taler med en Læsende, der høfligt deeltagende i Længselens Gløden spørger: om han ikke snart skriver en ny Bog. Forfatteren er fortryllet: at have en saadan Læsende, der saa hurtigt arbejder sig gennem en stor Bog, og trods Arbeidet bevarer Lysten. Ak, den stakkels Bedragne! I Samtalens Løb vedgaaer hiin for Bogen velvilligt interesserede Læsende, der længselsfuldt imødeser den nye Bog, han vedgaaer, at han slet ikke har læst den, og vel aldrig faaer Tid dertil, men i Selskab, hvor han havde været, havde han hørt Tale om en ny Bog af den samme Forfatter: og at faae Vished i denne Sag beskæftiger ham overordentligt. – En Forfatter udgiver et Skrift, han tænker som saa, nu har jeg en Maanedstid Frist, indtil Dhrr. Recensenter faae det gjenlæst. Hvad skeer? Tredie Dagen efter udkommer et hastværksrecenserende Anskrig, som ender med et Løfte om en Anmældelse. Dette Anskrig vækker en uhyre Sensation. Lidt efter lidt bliver Bogen glemt, Anmældelsen kommer aldrig. To Aar senere bliver der i en Kreds Tale om hiint Skrift, og en Velunderrettet kalder det tilbage i de Glemsomes Erindring ved at sige: det var jo det Skrift, som blev anmeldt af F. F. Saaledes tilfredsstillende et Løfte Tidens Fordring. Først vækker det uhyre Sensation, og to Aar efter nyder hiin Lovende endnu den Ære at ansees for at have indfriet det. Thi Løftet interesserer; havde han indfriet det, havde han kun skadet sig selv; thi Indfrielsen interesserer ikke.

Hvad nu mit Løfte angaaer, da var den skjødesløse Form ikke noget Tilfældigt; thi Løftet selv var intet Løfte, realiter betragtet, forsaavidt det var indfriet ved selve Piecen. Vil man dele en Sag i en letteste og en vanskeligste Deel, saa bør den lovende Forfatter bære sig saaledes ad: han begynder med den letteste Deel og lover den vanskeligste som Fortsættelse. Et saadant Løfte er Alvor og i alle Maader værd at antages. Letsindigere er det derimod, naar han gjør den sværeste Deel færdig, og saa lover en Fortsættelse, især en saadan, at Enhver der blot opmærksomt har gjenlæst den første Deel, hvis han forøvrigt er i Besiddelse af den fornødne Dannelse, let selv kan skrive den, hvis han finder det Umagen værd.

Saaledes med de philosophiske Smuler: Fortsættelsen skulde kun, som der blev sagt, iføre Problemet historisk Costume. Problemet var, hvis der ellers var noget Vanskeligt ved den hele Sag, det Vanskelige; det historiske Costume er let nok. Uden at ville fornærme Nogen er det min Mening, at ikke enhver theologisk Candidat vilde have været istand til at fremsætte Problemet blot med den dialektiske Taktfasthed, hvormed det er gjort i Piecen; det er min Mening, at ikke enhver theologisk Candidat, efter at have læst Piecen, vil kunne kaste den bort, og derpaa selv fremsætte Problemet blot med den dialektiske Tydelighed, med hvilket det er tydeliggjort i Piecen. Hvad Fortsættelsen derimod angaaer, da holder jeg mig overbeviist om, og veed just ikke, om det kan smigre Nogen, at enhver theologisk Candidat vil være istand til at skrive den – dersom han da er istand til at eftergjøre de dialektiske, uforfærdede Stillinger og Bevægelser. – Saaledes var Løftet om Fortsættelsen beskaffent. Det er derfor i sin Orden, at det indfries i en Efterskrift, og saare langt fra, at Forfatteren, hvis der ellers er noget vigtigt ved hele Sagen, kan beskyldes for fruentimmeragtigt at sige det Vigtigste i et Postscript. Væsentligt seet er der ingen Fortsættelse. I en anden Forstand kunde Fortsættelsen blive uendelig i Forhold til Dens Lærdom og Erudition, der iførte Problemet historisk Paaklædning. Ære være Lærdom og Kundskaber, priset være Den, som med Videns Sikkerhed, med Autopsiens Tilforladelighed behersker det Stofartige. Men det Dialektiske er dog Livskraften i Problemet. Bliver Problemet ikke dialektisk tydeligt, anvendes der derimod en sjelden Lærdom, stor Skarpsindighed i det Enkelte: saa gjøres Sagen kun vanskeligere og vanskeligere for den dialektisk Interesserede. Unægteligt er der saaledes angaaende hiint Problem præsteret meget Fortræffeligt i Henseende til grundig lærd Dannelse, kritisk Skarpsindighed, ordnende Kunst af Mænd, for hvem nærværende Forfatter føler dyb Veneration, hvis Veiledning han som Lærende i sin Tid havde ønsket at kunne have fulgt med mere Talent, end hvad han er i Besiddelse af, indtil han med blandet Følelse af Beundring over de Udmærkede, og Mismod i sin forladte, tvivlende Nød troede at opdage, at Problemet trods de fortrinlige Arbejder ikke blev fremmet men tilbagetrængt. Dersom saaledes den nøgne dialektiske Overveielse viser, at der *ingen Approximation* er, at det er en Misforstaaelse ad denne Vei at ville *quantitere sig ind i Troen, et Sandsebedrag*; at det er en *Anfægtelse* for den *Troende* at ville bekymre sig om saadanne Overveielser, en Anfægtelse, han af al Magt maa kæmpe mod, bevarende sig i Troens Lidenskab, at det ikke skal ende med, at det lykkes ham (NB. ved at give efter for en Anfægtelse, altsaa ved den største Ulykke) at forvandle Troen til noget Andet, til en anden Art af Vished, at substituere Sandsynlighed og Garantier, hvilke jo netop bleve forsmaaede da han selv begyndende gjorde Springets

qualitative Overgang fra Ikke-Troende til Troende – dersom dette er saaledes: saa har vel Enhver, der ikke ukjendt med lærd Videnskabelighed og ikke uden Lærvillighed har forstaaet det saaledes, ogsaa følt sin betrængte Stilling, naar han i Beundringen lærte at tænke ringe om sin egen Ubetydelighed ligeoverfor de ved Lærdom og Skarpsindighed og fortjent Navnkundighed Udmærkede, saa han atter og atter vendte tilbage til dem søgende Feilen hos sig selv, og naar han i Mismod maatte give sig selv Ret. Den dialektiske Uforfærdethed erhverves ikke saa let, og Følelsen af sin Forladthed, skjøndt man troer at have Ret, Beundringens Afsked med de tilforladelige Lærere er dens discrimen. Det i Form af Indledning Præsteredes Forhold til den Dialektiske er at ligne med en Talers Forhold til ham. Taleren fordrer at faae Lov til at tale, at udvikle sig i et sammenhængende Foredrag; den Anden ønsker det jo endog, da han haaber at lære af ham. Men Taleren har sjeldne Gaver, har stort Kjendskab til de menneskelige Lidenskaber, har Phantasiens Magt i Skildring, har Forfærdelsen at raade over for Afgjørelsens Øieblik. Han taler da; han river hen; den Hørende fortaber sig i Skildringen; Beundringen for den Udmærkede gjør ham qvindeligt hengiven, han føler sit Hjerte banke, hans hele Sjel er i Bevægelse: nu samler Taleren Alvoren og Forfærdelsen i sin Skikkelse, han befaler enhver Indvending at tie, han stævner Sagen ind for den Alvidendes Throne, han spørger om Nogen i Oprigtighed for Gud tør nægte, hvad kun den Vankundigste, den ulykkeligst Forvildede tør nægte; mildt bevæget føier han Formaning til, ikke at give efter for saadanne Tvivl, det Forfærdelige er kun at falde i Fristelsen; han vederqvæger den Bekymrede, river ham ud af Forfærdelsen som Moderen sit Barn, der føler sig betrygget ved de ømmeste Kjærtegn: og den stakkels Dialektiker gaaer bedrøvet hjem. Han mærker vel, at Problemet slet ikke blev fremsat, mindre løst, men Veltalenhedens Magt har han endnu ikke Styrke til at staae seierrig imod; med Beundringens her ulykkelige Kjerlighed forstaaer han, at der jo ogsaa i Veltalenheden maa ligge en uhyre Berettigelse. – Naar saa Dialektikeren har frigjort sig fra Talerens Overmagt, saa kommer Systematikeren og siger med Speculationens Emphasis: først ved Slutningen af det Hele bliver Alt klart. Her gjelder det da om at holde længe ud, inden der kunde være Tale om at turde reise en dialektisk Tvivl. Vel hører Dialektikeren med Forundring den samme Systematiker sige: at Systemet endnu ikke er færdigt. Ak: altsaa ved Slutningen bliver Alt klart; men Slutningen er der endnu ikke. Endnu har dog Dialektikeren ikke vundet den dialektiske Uforfærdethed, ellers vilde denne snart lære ham ironisk at smile over et saadant Forslag, hvor Taskenspilleren i den Grad har sikkert sig Udflugter; thi det er jo en Latterlighed at behandle Alt som færdigt og saa til Slutning sige: Slutningen mangler. Mangler Slutningen nemlig ved Slutningen, saa mangler den ogsaa ved Begyndelsen. Dette skulde altsaa være sagt ved Begyndelsen. Men mangler Slutningen ved Begyndelsen, saa vil dette sige: der er intet System. Et Huus kan man rigtignok gjøre færdigt, og der kan mangle en Klokkestræng, men i Forhold til en videnskabelig Bygning har Manglen af Slutning tilbagevirkende Kraft til at gjøre Begyndelsen tvivlsom og hypotetisk: usystematisk. Saaledes den dialektiske Uforfærdethed. Men Dialektikeren har endnu ikke erhvervet den. Altsaa han afholder sig i ungdommelig Sømmelighed fra enhver Slutning betræffende Manglen af Slutning – og begynder, haabende paa Arbeidet. Saa læser han da, og han forbauses, Beundring fængsler ham, han bøier sig under Overmagten; han læser, han læser, forstaaer Noget, men fremfor Alt han haaber paa Slutningens forklarende Gjenskin over det Hele. Og han er færdig med Bogen, men har ikke fundet Problemet fremsat. Og dog har den unge Dialektiker hele Ungdommens sværmeriske Tillid til den Navnkundige; ja som en Pige, der kun har et eneste Ønske, at blive elsket af Een, saa ønsker han kun Eet, at blive Tænker; ak, og denne Navnkundige har det jo i sin Magt at afgjøre hans Skjebne; thi forstaaer han ikke ham, saa er den Unge forkastet, saa har han lidt Skibbrud paa sit eneste Ønske. Derfor tør han endnu ikke betroe sig til Nogen og indvie ham i sin Ulykke, i sin Skjendsel, at han ikke forstaaer den Navnkundige. Altsaa han begynder forfra, han oversætter i sit Modersmaal alt Vigtigere for at være sikker, at han forstaaer det og at han ikke overseer Noget, og derved muligen Noget om Problemet (thi at dette slet ikke skulde findes, kan han aldeles ikke forstaae); han lærer Meget udenad, han optegner Tankegangen, han tager den med sig overalt, syslende med den, han river det Optegnede i Stykker, og optegner atter: hvad gjør man ikke for sit eneste Ønskes Skyld! Saa er han anden Gang kommen til Enden, men ikke Problemet nærmere. Saa kjøber han et nyt Exemplar af den samme Bog for ikke at forstyrres af mismodige Erindringer, reiser til et fremmed Sted for at kunne begynde med friske Kræfter – og hvad saa? Saa bliver han saaledes ved, indtil han tilsidst lærer den dialektiske Uforfærdethed. Og hvad saa? Saa lærer han at give Keiseren hvad Keiserens er: den Navnkundige sin Beundring, men ogsaa at fastholde sit Problem trods alle Navnkundigheder.

Den videnskabelige Indledning distraherer ved sin Erudition, og Sagen faaer det Udseende, som var Problemet fremsat i det Øieblik da den lærde Forsken havde naaet sit Maximum, c: som var den lærde og kritiske Stræben hen til Fuldkommenhed den samme som den hen til Problemet; det retoriske Foredrag distraherer ved at intimidere Dialektikeren; den systematiske Tendents lover Alt og holder slet Intet. Problemet kommer saaledes ad disse tre Veie slet ikke frem, fornemlig ikke ad den systematiske. Thi Systemet forudsætter Troen som givet (et System som ingen Forudsætninger har!), dernæst forudsætter det, at det skulde interessere Troen at forstaae sig selv paa anden Maade end til at forblive i Troens Lidenskab, hvilket er en Forudsætning (en Forudsætning for et System, som ingen Forudsætninger har!), og en fornærmelig Forudsætning mod Troen, en Forudsætning, der netop derfor viser, at Troen aldrig har været det givet. Systemets Forudsætning om at Troen er givet opløser sig i en Indbildning, i hvilken Systemet har bildt sig ind, at det vidste hvad Troen er.

Problemet som blev fremsat i hiin Piece, uden at denne dog gav sig ud for at have løst det, da den jo blot

vilde fremsætte det, lød saaledes: *kan der gives et historisk Udgangspunkt for en evig Bevidsthed; hvorledes kan et saadant interessere mere end historisk; kan man bygge en evig Salighed paa en historisk Viden?* (cfr. Titelbladet). I Piecen (p. 162) blev der sagt: »som bekjendt er nemlig Christendommen det eneste historiske Phænomen, der uagtet det Historiske, ja netop ved det Historiske har villet være den Enkelte Udgangspunktet for hans evige Bevidsthed, har villet interessere ham anderledes end blot historisk, har villet begrunde ham hans Salighed paa hans Forhold til noget Historisk.« Det i Problemet Omspurgte er saaledes i historisk Costume Christendommen. Problemet er saaledes i Forhold til Christendommen. Mindre problematisk i en Afhandlings Form vilde Problemet lyde saaledes: om de apologetiske Forudsætninger for Troen, Approximations Overgange og Tilløb til Troen, den kvantiterende Indledning til Troens Afgjørelse. Det, der saa vilde være at afhandle, blev en Mængde Overveielser, som behandles eller behandledes af Theologerne i Indlednings-Videnskaben, i Indledningen til Dogmatiken, i Apologetiken.

For dog ikke at afstedkomme Forvirring, maa strax erindres om, at Problemet ikke er om Christendommens Sandhed, men om Individets Forhold til Christendommen, altsaa ikke om det ligegyldige Individ systematiske Iver for at arrangere Christendommens Sandheder i §§, men om det uendeligt interesserede Individ Bekymring betræffende sit Forhold til en saadan Lære. Saa simpelt som muligt (at jeg eksperimenterende skal bruge mig selv): »jeg Johannes Climacus, barnefødt her af Byen, nu tredive Aar gammel, et slet og ret Menneske ligesom Folk er fleest, antager, at der for mig lige saa vel som for en Tjenestepige og en Professor er et høieste Gode ivente, som kaldes en evig Salighed; jeg har hørt, at Christendommen betinger En dette Gode: nu spørger jeg, hvorledes kommer jeg i Forhold til denne Lære.« »Mageløse Fripostighed,« hører jeg en Tænker sige, »rædsomme Forfængelighed i det verdenshistorisk-bekymrede, det theocentriske, det speculativt-betydningsfulde nittende Aarhundrede, at turde lægge en saadan Vægt paa sit eget lille Jeg.« Det gyser i mig; hvis jeg ikke havde hærdet mig mod adskillige Forfærdelser, vilde jeg vel stikke Halen mellem Benene. Men jeg veed mig fri for enhver Skyld i denne Henseende; thi det er ikke mig der ved mig selv er bleven saa fripostig, det er netop Christendommen der nødsager mig dertil. Den lægger en ganske anderledes Vægt paa mit lille Jeg, og paa ethvert nok saa lille Jeg, da den vil gjøre ham evig salig, hvis han er saa heldig at komme ind i den. Uden nemlig at have fattet Christendommen, da jeg jo fremsætter Spørgsmaalet, har jeg dog forstaaet saa Meget, at den vil gjøre den Enkelte evig salig, og at den netop hos den Enkelte forudsætter denne uendelige Interesse for hans Salighed som *conditio sine qua non*, en Interesse, hvormed han hader Fader og Moder, og saaledes da vel ogsaa blæser af Systemer og verdenshistoriske Oversigter. Saa meget har jeg forstaaet, skjønndt staaende udenfor, at den eneste utilgivelige Majestæts-Forbrydelse mod Christendommen er, naar det enkelte Individ uden videre antager sit Forhold til den for givet. Hvor beskedent det end kunde synes saaledes at gaae med i Kjøbet, saa anseer Christendommen netop dette for Frækhed. Jeg maa derfor paa det ærbødige frabede mig alle theocentriske Hjælpere og Hjælperes Hjælperes Bistand for paa den Maade at hjælpe mig ind i Christendommen. Saa vil jeg hellere blive hvor jeg er, ved min uendelige Interesse, ved Problemet, ved Muligheden. Det er nemlig ikke umuligt, at Den som er uendeligt interesseret for sin evige Salighed kan engang vorde evig salig, derimod er det vel umuligt, at Den som har tabt Sandsen derfor, (hvilken jo dog ikke kan være nogen anden end en *uendelig* Bekymring), at han kan blive evig salig. Ja naar man engang har tabt den, er det maaskee umuligt at faae den igjen. De fem daarlige Brudejomfruer, de havde tabt Forventningens uendelige Lidenskab. Saa gik Lampen ud. Da blev der gjort Anskrig, at Brudgommen kom. Nu løb de hen hos Kræmmeren og købte ny Olie og vilde begynde paa en frisk og lade Alt være glemmt. Det forstaaer sig, Alt var ogsaa glemmt. Døren blev lukket, og de udelukkede, og Brudgommen sagde til dem, da de bankede paa: jeg kjender Eder ikke. Dette var ingen Spydighed af Brudgommen, men en Sandhed, thi i aandelig Forstand vare de blevne ukjendelige ved at have tabt den uendelige Lidenskab.

Det objektive Problem vilde da være: om Christendommens Sandhed. Det subjektive er: om Individets Forhold til Christendommen. Ganske simpelt: hvorledes jeg Johannes Climacus kan blive deelagtig i den Salighed som Christendommen forjætter. Problemet angaaer ganske alene mig: deels fordi det, hvis det er rigtigt fremsat, vil paa samme Maade angaae Enhver, deels fordi alle de Andre jo har Troen endogsaa som noget Givet, som en Ubetydelighed, de end ikke agte stort værd, eller som en Ubetydelighed, der først ved nogle Beviser bliver malet ud til at være Noget. Saa er da Problemet Fremsættelse ikke ubeskedent af mig, men kun en Art Galskab.

For at nu mit Problem kan blive tydeligt, skal jeg først fremsætte det objektive Problem, og vise hvorledes dette behandles. Herved vil det Historiske skee sin Ret. Derpaa skal jeg fremsætte det subjektive. Det er i Grunden mere end den lovede Fortsættelse, som Iførelse af det historiske Costume, thi dette er givet blot ved at nævne Ordet: Christendom. Den første Deel er den lovede Fortsættelse, den anden Deel et fornyet Forsøg i samme Retning som Piecen, et nyt Tilløb til Smulernes Problem.